

АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Характерною особливістю сучасного розвитку освіти є соціалізація та індивідуалізація розвитку дитини, можливість реалізувати творчий потенціал та дати змогу самовизначитися особистості в певній галузі науки, культури, економіки, мистецтва, технологій, відносин тощо. Це викликано потребами суспільства, розвитком країни. Суспільні відносини активно впливають на освіту, потребують від неї мобільності і адекватності у формуванні особистості, а освіта є, в свою чергу, головним механізмом збереження, успадкування та розвитку культури суспільства, що визначає характер цивілізаційного руху вперед.

Кожному витку історії, різним соціальним групам і особистостям були властиві свої цінності чи ціннісні орієнтири, однак на якомусь етапі, з тих чи інших причин, вони переставали бути пріоритетними і посідали вже наступну сходинку в ієрархії цінностей особистості, зумовлюючи домінантність нових ціннісних орієнтирів. Поряд з динамічними ціннісними орієнтирами є й постійні загальнолюдські. Три найзагальніші орієнтири всіх епох і народів: Істина – Добро – Краса.

Освітній процес багатогранний, багатоступінчастий та багатовекторний. Він нерозривно пов'язаний з різними середовищами, особистостями, відносинами, матеріальним забезпеченням, суспільним середовищем та багатьма іншими важливими чинниками.

Визначна роль у освіті відводиться виховному процесу, вихованню особистості. Адже ще Д.І.Менделєєв зазначав: «Знання без виховання – меч в руках божевільного».

Виховання –планомірний, цілеспрямований педагогічний процес, який здійснюється в межах конкретизованої мети. Зміст виховання зумовлюється потребами часу, суспільними умовами, традиціями та в цілому рівнем економіки, культури і освіти народу. Однією із важливіших засад виховання є віра в добротворення у найрізноманітніших формах діяльності: суспільній, родинно-сімейній та інших. Отже виховання повинно бути системним, послідовним, враховуючим культуру окремого народу і всього людства водночас. Завжди актуальним було і є формування в дитини загальнолюдських цінностей, трансформованих через національні чинники.

Розвиток особистості, її навчання, виховання, інтеграція в суспільні процеси, соціалізація та становлення в цілому неможливі без визначення ціннісних орієнтацій.

Питання ціннісної орієнтації у освітньому процесі вивчали видатні педагоги, психологи різних епох.

Феномен ціннісних орієнтацій дитини розглядали в своїх працях Г.Костюк, М.Богуславский, В. Караковский, Г. Корнетов, З. Равкин, В. Слостенин, Д. Леонт'єв, В.Сухомлинський, О.Сухомлинська, В.Вербицький, Т.Сущенко.

Спрямовуючи життєдіяльність дитини в соціумі, цінності виступають в якості ідеалів. Функції цінностей різноманітні: вони є орієнтиром життя людини; вони необхідні для підтримання соціальної взаємодії людини з оточенням; виступають механізмом соціального контролю; втілюючись в поведінці, приймають участь у нормотворенні та життєтворчості.

Відсутність феномену ціннісних орієнтирів руйнує саму можливість цілепокладання, можливості погляду у майбутнє. У зв'язку з цим основною виховною задачею розвитку особистості є становлення ціннісних орієнтацій як центрального регулятора зовнішньої поведінки та внутрішнього психічного життя, а також гармонізація вже сприйнятих особистістю і соціально необхідних цінностей в практичній діяльності.

Великий психологічний словник визначає категорію “ціннісні орієнтації” як важливий компонент світогляду особистості або групової ідеології, який виражає (представляє) переваги і прагнення особистості або групи стосовно тих чи інших узагальнених людських цінностей (благополуччя, здоров'я, комфорт, пізнання, громадянські свободи, творчість,

праця тощо) [2]. Саме формування ціннісних орієнтацій часто розглядається як основна мета і сутність виховання, на відміну від навчання.

Ціннісна структура особистості є результатом процесів, з одного боку, засвоєння суспільних цінностей, моральних норм, ролей, а з другого – становлення особистісного «Я», розвитку самосвідомості людини.

Процес становлення ціннісних орієнтацій дитини характеризує взаємно обумовлені сторони соціалізації та індивідуалізації розвитку людини. Соціалізація здійснюється під впливом факторів, які умовно можна поділити на три групи: – макрофактори (суспільство, держава, планета, космос); – мезофактори (етнокультурні умови, тип населення, де живе і розвивається людина); – мікрофактори (сім'я, освітні заклади, позашкільне середовище, релігійні установи, товариство однолітків тощо).

В освітньому просторі спостерігається пріоритет навчання над вихованням. Ситуація зниження загальних моральних норм у вихованні дітей, коли на другий план відсуваються «вічні» моральні норми та цінності, що закладають на протязі дошкільного віку основи цілісності особистості дитини, в майбутньому приводить до значних психологічних проблем та порушень у розвитку кожної окремої дитини і до деградації суспільства в цілому. Тому, тривожний факт (2010–2011р.р.) про те, що більш ніж 37% сімей вважають, що виховні функції навчальний заклад не може не викликати занепокоєння.

Тому, я вбачаю, одним з ціннісних орієнтирів у діяльності доносити до батьків, допомагати їм зрозуміти свою дитину, її потреби, нахили, налагодити співпрацю, комунікацію... Педагоги нашого закладу отримали неоціненний досвід, беручи участь у Фестивалі Гуманної педагогіки, який щороку вже 5 років поспіль проводиться у Львові, а також навчання на форумі Академії талановитих керівників, участь у яких стало поштовхом до співпраці і співучасті батьків, педагогів СЮТ та вихованців у спільних проектах з ініціативи відкриття нових напрямків діяльності закладу в сфері робототехніки та відродження картингу – внесення на розгляд громадськості міста на громадському бюджет – 2 проекти великий і малий на приблизно 1000000 і 300000 відповідно. Завдяки такому вектору діяльності закладу на конкурсі ми отримали перемогу.

Моє бачення формування ціннісних орієнтирів у буде розглядатися через призму закладу позашкільної освіти. Адже освітній процес, інновації в навчанні і вихованні, які втілюються в НУШ повинні знаходити своє продовження в дозвілєвій діяльності дітей, в сім'ї, суспільному оточенні. У позаурочний час чимало дітей відвідують ЗПО, у даному випадку розглядатимемо комунальний заклад Тернопільської міської ради «Станція юних техніків». Заклад відноситься до 100 найбільших закладів позашкільної освіти України. Має свої традиції, позитивний імідж в освітній сфері. Налагоджено зв'язки з громадськими організаціями, вузами тощо. Основними орієнтирами в своїй діяльності вважаємо формування життєвих компетенцій, які необхідні для успішної самореалізації особистості у житті - професійне самовизначення, виховання патріота, свідомого громадянина України, соціалізація особистості, самоідентифікація та творчий розвиток особистості, виховання гуманізму і толерантності, сімейні відносини та повага до національних традицій. На це спрямовані стратегічні питання розвитку установи – впровадження інноваційних технологій в освітній процес, цифрова грамотність вихованців та педагогів, дистанційне навчання, співпраця з батьками та допомога батькам у питаннях самовизначення дитини у виборі, спочатку, улюбленого заняття, а потім і надання свідомого професійного вибору. Питанню виховання цінностей у нашій установі приділяється чимало уваги. Як формуванню ціннісних орієнтацій вихованців в світлі впровадження Положення Основних орієнтирів виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів, так і у формування ціннісних орієнтацій педагогів, їх ціле покладань, духовного виховання, векторів роботи з батьками, громадськістю, відношення до себе, самосвідомості, самовиховання, життєтворчості та патріотизму. Адже так склалося в історичному контексті, що саме позашкільній освіті належить важлива роль як соціальному інституту, який у складні періоди виконував завдання щодо виховання, соціально-педагогічної підтримки та оздоровлення дітей і молоді. В

сучасних умовах, у тій соціально-політичній та економічній ситуації, що склалася в Україні, позашкільні навчальні заклади знову покладають на себе завдання щодо створення умов для соціалізації та громадянського становлення дітей та молоді, а також організації їхнього змістовного дозвілля. Окрім того, сьогодні до позашкільних навчальних закладів приходять на навчання діти та молодь, які вимушено залишили постійне місце проживання; вони отримують тут соціально-педагогічну підтримку, можливість для самореалізації. Проблема соціального сирітства теж має місце для вирішення у нашому закладі. Значну увагу педагоги приділяють залученню своїх вихованців та інших дітей до соціальних та благодійних акцій, флеш-мобів тощо, спрямованих на допомогу бійцям АТО, малозабезпеченим родинам, створюючи, таким чином, умови для формування світогляду та ціннісних орієнтацій молоді. На сучасному етапі розвитку країни серед найбільш значущих соціальних цінностей українців такі: мир, Батьківщина, незалежність, справедливість тощо. Отже, проблема виховання цінностей є сьогодні однією з актуальних у педагогічній науці і практиці.

Масові заходи, які проводяться у СЮТ сприяють становленню дітей та молоді як свідомих громадян своєї країни, формуванню соціальних та патріотичних цінностей, залучення вихованців до соціально значущої діяльності, волонтерства, соціальних практик, створення умов для реалізації власного творчого і соціального потенціалу. Діти виготовляють сувеніри, малюють малюнки, разом з педагогами проводять акції милосердя для дітей реабілітаційного центру, активно долучаються до акцій Пам'яті Героїв небесної сотні, Героїв Крут тощо. Традиційним є проведення фотоконкурсу для дітей з особливими потребами «Ти це зумієш!», який став регіональним. Стартує проект милосердя, спільно з бібліотекою для дітей № 4 по співпраці з дітьми з особливими потребами. Вихованці залучені у екологічні проекти, здоров'язбережувальні акції, правовий всеобуч тощо. Діє самоврядування, проводяться проекти «Гурток майбутнього», «Станція через 100 років», «Толерантність і я». Таким чином формуються Ціннісні орієнтири, а саме: ціннісне ставлення до себе, що передбачає сформованість у зростаючої особистості вміння цінувати себе як носія фізичних, духовно-душевних та соціальних сил. Воно є важливою умовою формування у дітей та учнівської молоді активної життєвої позиції.

Ціннісне ставлення до людей виявляється у моральній активності особистості, прояві відповідальності, чесності, працелюбності, справедливості, гідності, милосердя, толерантності, доброзичливості, готовності допомогти іншим, обов'язковості, добросовісності, ввічливості, делікатності, тактовності; вмінні працювати з іншими; здатності прощати і просити пробачення, протистояти виявам несправедливості, жорстокості.

Ціннісне ставлення до мистецтва формується у процесі естетичного виховання і виявляється у відповідній ерудиції, широкому спектрі естетичних почуттів, діях і вчинках, пов'язаних з мистецтвом.

Ціннісне ставлення до праці є визначальною складовою змісту виховання особистості, що спрямована на формування у неї розуміння особистої значущості праці як джерела саморозвитку і самовдосконалення.

Отже, виховний простір — це не тільки середовище, а й духовний простір учня і педагога, це простір культури, що впливає на розвиток особистості. У ньому має бути представлений весь спектр цінностей культури і культурних форм життя. Це простір соціальних, культурних, життєвих виборів особистості, котра самореалізується у різних виховних середовищах.

Орієнтири передбачають залучення учнів до різних форм творчої та суспільно корисної діяльності, зокрема: пізнавальної, оздоровчої, трудової, художньо-естетичної, спортивної, пропагандистської, ігрової, культурної, рекреаційної, екологічної, що організовуються у години дозвілля.

Література:

1. Бех І. Д. Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів / Бех І. Д., Ганнусенко Н. І., Чорна К. І. // Шкільний світ. – 2005. – № 45. – С. 4–11.

2. Большой психологический словарь / сост. и общ. ред. Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. – 672 с.
3. Карасьова К. В. Характеристика прояву ціннісних орієнтирів старших дошкільників у рольовій взаємодії з однолітками / К. В. Карасьова // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / [гол. ред. С. Д. Максименко]. – К. : Срібна хвиля, 2013. – Т. IV. Психологія розвитку дошкільника. – Вип. 9. – С. 120–134.
4. Від профільного навчання до профільної освіти. Стратегія локальних змін позашкільного навчального закладу нового типу (з досвіду роботи Палацу дітей та молоді м. Рівне) : [наук.-метод. посіб.] / за ред. Первушевської І. О. – Рівне: ПДМ, 2010. – 606
5. http://lib.iitta.gov.ua/6216/1/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82_Microsoft_Office_Word_%281%29.Pdf
6. <http://osvita.ua/school/method/teacher/1102/>

Марія Насипана
(Тернопіль, Україна)

ОПОЗИЦІЯ ЦІННОСТЕЙ І ЛЖЕЦІННОСТЕЙ У ФІЛОСОФІІ ХОСЕ ОРТЕГИ-І-ГАССЕТА

Період кінця XIX – початку XX століття відзначився в історії не лише науковим поступом, утвердженням рівноправ'я та розквітом повноти життя, а й появою нової людини – масової, самовдоволеної, розпещеної. Людина стає вільною у сфері реальності. Однак вона не сприймає цю свободу як можливість розкрити світу свій потенціал сповна, а як право робити те, що їй заманеться. Саме тоді розпочалася криза суспільства, яка з кожним днем лише набирала обертів. Сьогодні ми відчуємо її вплив як ніколи.

Одним з перших, хто відзначив моральний занепад людства наприкінці XIX століття був іспанський філософ та соціолог Хосе Ортега-і-Гассет. У своїй праці «Бунт мас» він описав народження нової людини маси, яка, незважаючи на своє «простацтво», вирішила висунути на передній план суспільства і насаджувати свої правила. Навала маси спричинила підміну цінностей та розрив із традицією. Нова людина від самого народження знала всьому ціну, але нічого не вміла цінувати.

Загальнолюдські цінності завжди були і будуть безумовною необхідністю в житті людини. Однією з найважливіших є добро. Воно проявляється у співчутті, емпатії, вдячності, часто самопожертві. Бути добрим – це думати про інших більше, ніж про себе. Однак варто відзначити, що сповідувати добро складно. Адже для цього потрібно опанувати свій егоїзм. На це здатна тільки шляхетна людина. Для маси ж більша цінність виявляється у користі, часто матеріальній. На передній план висувається вигляд загальної матеріальної вигоди. Вона у поєднанні з комфортом, безпечністю та громадським порядком сформувала у тогочасного суспільства думку про відсутність у житті людини будь-яких перешкод. Світ нової людини не обмежує її, а відтак зростають і її бажання. Маючи необмежену кількість можливостей, вона бере від життя все, що може, проте не здатна творити щось своє. Адже їй цього і не потрібно. Людина маси сприймає бажане як належне. Від самого народження у неї є все, що потрібно, і їй цього достатньо. Відчуття безмежних можливостей нівелює потребу у творенні, розвитку та самовдосконаленні. Ці риси є характерними ознаками цілої епохи. Ось як Ортега описує час, у якому зароджується нова людина: «... ми живемо в час, що чує в собі неймовірну здібність творити, але не знає, що творити. Він панує над усіма речами, але не є паном самого себе. Він чується розгубленим у власному багатстві. Маючи більше засобів, більше знання, більше техніки, ніж раніше, виявляється, що сучасний світ простує шляхом найнещасливіших світів – просто пливе собі за течією» [1, ст. 38]. Правда в тому, що ця епоха втратила орієнтири, до яких потрібно рухатися. Повнота життєвих ресурсів породила відчуття зверхності щодо попередніх епох, а відтак і знецінення їх формотворчих принципів